

HONFOGLALÁS KORI TARSOLYLEMEZ PEST MEGYÉBEN

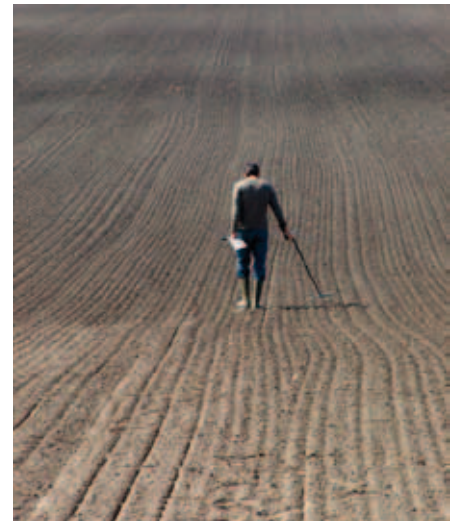
FÜREDI ÁGNES

A Kárpát-medence 10. századi történelmét és régészetét megkülönböztetett figyelem övezi hazánkban. A korszak egyik emblematikus tárgytypusa a rangos harcosok díszövein viselt, nemesfém díszes tarsolylemez. A Kárpát-medence területén mindezidáig alig két tucat ilyen tárgy ismert, ezeknek töredéke származik megfelelően dokumentált ásatásból. A közelmúltban egy Pest megyei lelet gyarapította a művészi kivitelezésű, aranyozott tarsolylemezek sorát.

A magyar államalapítást megelőző évszázadot hagyományosan a honfoglalás korának nevezi a magyarországi régészeti kutatás. A 10. század folyamán a magyarság otthonára lelt a Kárpát-medencében, és kivirágzott finom árnyalatokkal tagolt, mégis karakteres anyagi és szellemi kultúrája. A rendelkezésünkre álló korabeli írott források szűkössége miatt minderről, és a belső viszonyokról szinte kizárólag a régészeti emlékek nyújthatnak számunkra információt.

Pest megye délnyugati negyede sokáig fehér foltként szerepelt a korszak régészetének térképén, bár a régió a honfoglaló magyarság szállásterületének közepén helyezkedik el.¹ Nemrégiben azonban olyan leletek kerültek a megyei régészek látókörébe, melyek azt tanúsíthatják, hogy a környék a korban az eddig feltételezettnél nagyobb jelentőséggel bírt.² Az új tudományos eredményeket a példa értékű, helyi civil kezdeményezés és támogatás teszi különlegessé.³

Bugyi község határában hobbi fémkeresősök találták meg a mezőgazdasági munkálatok miatt bolygatott és veszélyeztetett lelőhely első leleteit, és azonnal értesítették erről a területileg illetékes Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának régészeit. A bejelentők a felszíni humuszrétegben több tucat aranyozott ezüst ruhaveretet és ékszert gyűjtöttek össze, melyek egyértelműen gazdag, honfoglalás

Fémkereső műszer használata – a bolygatott, szétszántott felső rétegben előkerülő leletek is fontos információkat nyújtanak

A lószerszámot az oldalpálcás zablával ebben az esetben a halott lábai fölé helyezték el

¹ Az adatok összefoglalása, és további irodalom: Tettamanti Sarolta, A honfoglalás kora és kora Árpád-kor. In *Pest megye monográfiája*, I. kötet, 2. rész. A honfoglalástól 1686-ig, szerk. Zsoldos Attila (Budapest: Pest Megye Monográfiája Közalapítvány, 2001), 9–30.

² A tágabb régió újdonságának tekinthető még a Budapesti Történelmi Múzeum által feltárt soroksári kiscsaládi temető, ahol az egyik női sírban aranyozott ezüst, kéttagú ruhaveretekkel gazdagon díszített öltözet maradványai kerültek elő. A lelőhely mintegy 20 km-re esik Bugyitól. Bencze Zoltán – Szigeti Judit: „Honfoglalás kori temető Soroksár határában (M0 BP 09)” (Cemetery from the hungarian conquest-period on the route of the M0 ring road), *Budapest Régiségei* 52-53 (2009-2010 [2011]), 54–79.

³ Hasonló módon sikerült megmenteni 2010-ben a szántástól bolygatott Dabas – felsőbesnyői honfoglalás kori temetőt. web: http://sirasok.blog.hu/2011/02/14/dabas_2 - 2012.03.01. 14:05.

Füredi Ágnes • Civil összefogás az örökségvédelemben

kori sírok pusztulását jelezték. A szűkebb pátriájuk történelme iránt elkötelezett helyi polgárok leadták a leleteket, és kezdeményezték, illetve hathatósan támogatták az ásatás mielőbbi megkezdését. Először egy néhány napos hitelesítő, leletmentő feltárássra volt lehetőségünk, mely váratlan és igen izgalmas eredményekkel szolgált. Kutatóárkunk egyik végében megtaláltuk a feltételezett 10. századi temető nyomait. Az egyik sír melléklet nélkülinek bizonyult, egy másikban viszont a halott harcossal együtt temették el nyíltartó tegezét és lószerszámzatát, jellegzetes alakú kengyelpárral, valamint agancsból faragott oldalpálcás zablával.

A legkiemelkedőbb leletanyag a harmadik sírból került elő: az előkelő férfi rangjára aranyozott ezüst veretes, egyedi szerkezetű díszöve és tarsolyának fedőlemeze utalt. A sírban ezeken kívül lócsontokat, lószerszámzat és íjászfelszerelés maradványait tártuk fel. Az egykor az övön függesztve viselt tarsolyokban elsősorban a nagy becsben tartott tűzszerszámot hordták a férfiak. A teljes fedőlapot beborító, egyedi mintázatú tarsolylemezek kis száma, területi elterjedése, valamint a hitelesen feltárt sírok környezete arra utal, hogy talán rangjelző szerepe lehetett e tárgyoknak. Az újonnan előkerült példány indás-palmettás ornamentikájának kialakítása biztos kezű mesterre utal, és a kiemelkedően rangos, talán az egykori vezetőréteghez köthető Felső-Tisza-vidéki tarsolyok művészetét idézi.⁴

Mindezek után egyértelmű volt, hogy a területen további feltárássra lenne szükség: a mezőgazdasági művelés, és esetleges „kincskeresők” a temető teljes pusztulását okozhatták volna. Megfelelő hivatalos források híján ezúttal is civil összefogás teremtette meg a megfelelő hátteret. Magánemberek támogatása, és a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének segítségével 2011 nyarán négy hetes tervásatás keretében kutattunk a területen.

A feltárt sírok nagy része melléklet nélküli volt, csak tájolásuk segíthetett a kormeghatározásban. Néhány egyszerű ékszer alkotta a temető leletanyagát. Sok esetben meg tudtuk figyelni a koporsók faltjait: a jelek szerint szűk, ácsolt deszka- és rönkkoporsókban helyezték sírba a halottakat. Sajnos a felszínen talált rengeteg ékszer, ruhaveret azt jelzi, hogy több, a domb tetején elhelyezkedő, gazdagabb sír a szántás és az erózió áldozatául esett.

Az ásatás friss eredményei még kiértékelésre várnak, de az már most is egyértelmű, hogy a 10. század második felében, végén használták a temetőt, s a közösség egyik rangos vezetőjének sírjában találtuk meg

A tarsolylemezes sír; veretes övvel, lócsontokkal, lószerszámval. A hasi rész jobb oldalán állatjárat bolygatta az övvereteket

A tervásatás során feltárt egyik rönkkoporsós sír

⁴ Révész László, *A karosi honfoglalás kori temetők. Adatok a Felső-Tisza-vidék X. századi történetéhez* (Die Gräberfelder von Karos aus der Landnahmezeit. Archäologische Angaben zur Geschichte des Oberen Theissgebietes im 10. Jahrhundert). Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 1. (Miskolc: A Hermann Ottó Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum, 1996), 144–153.

Füredi Ágnes • Civil összefogás az örökségvédelemben

a szép kidolgozású, ám a hosszas használat során megkopott tarsolylemez.

Az újabb kutatások leletei és a korábbi megyei emlékek tavasztól megtekinthetők a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának vándorkiállításán („Nem múlt el nyomtalanul” – Honfoglalás kori leletek Pest megyéből). Időpontok és helyszínek: Cegléd, Kossuth Múzeum, 2012. március 30. – április 29., Vác, Görög Templom Kiállítóhely, 2012. május 11. – július 15., Visegrád, 2012. ősze.

A tarsolylemez valamint függesztőszíjának veretei és szíjvége

Tájékoztató irodalom:

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

A karosi honfoglalás kori temetők. Adatok a Felső-Tisza-vidék X. századi történetéhez (Die Gräberfelder von Karos aus der Landnahmezeit. Archäologische Angaben zur Geschichte des Oberen Theissgebietes im 10. Jahrhundert). Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei 1. Miskolc: A Hermann Ottó Múzeum és a Magyar Nemzeti Múzeum, 1996.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

Emlékezzetek utatok kezdetére... Régészeti kalandozások a magyar honfoglalás és államalapítás korában. Budapest: Timp Kiadó Kft., 1999.

TETTAMANTI SAROLTA

„A honfoglalás kora és kora Árpád-kor.” In *Pest megye monográfiája. I. kötet, második rész. A honfoglalástól 1686-ig*, szerk.: Zsoldos Attila, 9–30. Budapest: Pest Megye Monográfiája Közalapítvány, 2001.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ (szerk.)

„Honfoglalás kora.” In *Magyar régészet az ezredfordulón*, főszerk. Visy Zsolt, 319–343. Budapest: Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Teleki László Alapítvány, 2003.

link: <http://www.regesztet.org.hu/images/regesztet2000/h11.pdf> (2012.03.01.15.07)

MENDE, BALÁZS GUSZTÁV, (ed.)

Research on the prehistory of the Hungarians: A review, 175–340. *Varia Archaeologica Hungarica* 18. Budapest: Archaeological Institute of the Hungarian Academy of Sciences, 2005.

LANGÓ PÉTER

Amit elrejt a föld... A 10. századi magyarság anyagi kultúrájának régészeti kutatása a Kárpát-medencében. Budapest: L'Harmattan, 2007.